

VERSLAG

VAN DE COMMISSIE
VOOR NAAMKUNDE EN NEDERZETTINGSGESCHIEDENIS
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1977

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1977

Leden van de Commissie van Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:

Prof. Dr. J. A. Huisman, voorzitter; Drs. R. A. Ebeling, Mevr. Dr. A. W. Edelman-Vlam, Mevr. Dr. M. K. E. Gottschalk, Drs. H. Halbertsma, Prof. Dr. H. J. Keuning, Prof. Dr. H. T. J. Miedema, Prof. Ir. L. J. Pons, Prof. Dr. B. H. Slicher van Bath, Dr. P. L. M. Tummer's, Prof. Dr. A. Weijnen, leden; Dr. D. P. Blok, secretaris.

Medewerkers aan het Bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:

Drs. R. Rentenaar, hoofd van het Bureau; H. Buitenhuis, F. J. Faessen, Drs. R. E. Künzel, Mw. Drs. L. H. Maas, C. D. Nagtglas, Mw. E. N. Palmboom, A. J. Poolman, N. M. Stolk en R. v. d. Veer.

Medewerkers in algemene dienst:

Mevr. C. Batelaan, boekhouding en administratie; Mevr. L. van Immerzeel, bibliotheek; H. J. Beekveldt, correspondentencontact en -administratie; J. P. Wiegmans, tekenaar.

Publikaties:

Naamkunde; mededelingen van het Bureau voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis te Amsterdam.

Redactie voor Vlaanderen: Prof. Dr. H. Draye, Prof. Dr. K. Roelandts, Prof. Dr. O. Leys en Prof. Dr. R. van Passen. Voor Nederland: Dr. D. P. Blok, Prof. Dr. J. A. Huisman en Prof. Dr. H. T. J. Miedema.

Redactie- en administratieadres voor Nederland: Bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis, Keizersgracht 569-571, 1017 DR Amsterdam. Telefoon (020) 23 46 98. Abonnementprijs f 25,—.

Bijdragen en Mededelingen van de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis. Reeks naamkundige studies uitgegeven bij B.V. Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij te Amsterdam.

COMMISSIE VOOR NAAMKUNDE EN NEDERZETTINGSGESCHIEDENIS

Verslag over 1977

Commissie en personeel

De commissie vergaderde op 26 april. In de samenstelling van de commissie kwam dit jaar geen wijziging.

Mw. E. N. Palmboom slaagde op 30 juni voor het doctoraal examen geschiedenis. Vanaf 1 augustus tot 1 mei 1978 kreeg zij studieverlof teneinde aan de Universiteit van Gent een onderzoek te verrichten in Belgische Middeleeuwse bronnen.

Symposion

De commissie organiseerde op 19 februari een symposion, waarop de heren A. D. Kakebeke uit Eersel en Dr. J. Molemans uit Leuven spraken, respectievelijk over „Vormen van Kempische nederzettingen en het vraagstuk van de ouderdomsbepaling” en over „Profiel van de Kempische toponymie”.

Uitgaven en publikaties

Van het gezamenlijk met het Instituut voor Naamkunde te Leuven uitgegeven tijdschrift „Naamkunde” verschenen de afleveringen 3/4 van de jaargang 1976 en 1/2 van de jaargang 1977.

De secretaris publiceerde in het „Geografisch Tijdschrift”, jaargang 11 (1977), p. 399-406 een artikel over „Toponymische verkenningen in het Land van Woerden”.

De heer Drs. R. Rentenaar schreef in het „Geografisch Tijdschrift”, jaargang 11 (1977), p. 361-376, een artikel over „De Nederlandse duinen in de middeleeuwse bronnen tot omstreeks 1300”. Daarnaast schreef hij in het tijdschrift „Holland”, jaargang 9 (1977), p. 114-134, een regionaal-historische bibliografie van Holland over 1976 (met aanvullingen uit voorgaande jaren), en in hetzelfde tijdschrift, jaargang 9 (1977), p. 136 een recensie over „N. Plomp, Bijdrage tot een beknopte bibliografie betreffende het Land van Woerden, Amsterdam 1976”. Tenslotte schreef hij nogmaals in genoemd tijdschrift, jaargang 9 (1977), p. 279-280, een recensie over „Het veranderend gezicht van Noord-Holland, Amsterdam 1976”.

In samenwerking met Dr. C. Marynissen verzorgde de heer Rentenaar in het tijdschrift „Onoma” (1976), vol. XX, nr 2-3, p. 411-416, de Bibliographica Onomastica, 1974; Netherlandic.

In het tijdschrift „Beiträge zur Namenforschung, Neue Folge, 1977, Band 12” werden recensies geschreven door respectievelijk de secretaris over „Tette Hofstra. Ortsnamen auf -elte in der Niederländischen Provinz Drente”, Heft 1, p. 117-118; door de heer Rentenaar over „Onoma, vol. XVIII (1974) 1-2” en over „J(os) Molemans, Toponymie van Bocholt”, beide in Heft 2, p. 231 en 232 en p. 232-233; en door de heer H. Buitenhuis in Heft 2, p. 198-199 over „Daniel Rupp, Chronologisch geordnete Sammlung von mehr als 30.000 Einwanderern in Pennsylvanien”.

In samenwerking met Mw. Palmboom bewerkte de heer Rentenaar de biblio-

grafische gegevens voor de „Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap” en voor de tijdschriften „Onoma” en „Holland”.

Mw. Drs. L. H. Maas schreef in de „Mededelingen van het Instituut voor Dialectologie, Volks- en Naamkunde”, no 29, een artikel over „Hammer kleinen op vergeeld papier”. Daarnaast schreef zij in het tijdschrift „Brabants Heem” jaargang 29 (1977), no, 2 p. 55-57 een artikel over „Veldnameninventarisatie. Beknpte adviezen aan de veldwerker”. Tevens verzorgde zij de bibliografie van het bureau en de bibliografische bijdragen voor de „Handelingen van de Commissie voor Toponymie en Dialectologie”.

Internationale bijeenkomsten en vertegenwoordigingen

Van 15 augustus tot 8 september nam de secretaris deel aan de Third United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names te Athene; ook deze keer fungeerde hij als Rapporteur van de conferentie.

Van 4 tot 6 november nam de secretaris deel aan een colloquium over „Probleme historischer Bezeichnungsforschung”, georganiseerd door Sonderforschungsbe- reich 7, Mittelalterforschung, van de Universiteit te Münster.

De heer Rentenaar bezocht op 24 maart het seminarium over de uitgave van toponymische monografieën, te Lund en op 9 en 10 mei het seminarium over naamsvervangingen in de toponymie, te Uppsala. Bij beide gelegenheden bezocht hij tevens de toponymische instituten ter plaatse.

Bijeenkomsten en vertegenwoordigingen in eigen land

Op 10 maart hield de secretaris voor de oudheidkundige vereniging te Bennekom een lezing over „Toponymie en geschiedenis”. Op 26 maart sprak hij voor de Fryske Akademy te Leeuwarden over „De bewoningsgeschiedenis van de terpen in het licht van de toponymie”. Op 23 december bezocht hij een symposium te Kesteren over de „Archeologie van de Betuwe”, terwijl hij op 22 oktober een symposium bijwoonde, belegd door de Dialectencommissie en gehouden te Arnhem. Als lid van de Historisch-wetenschappelijke Commissie van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en later als lid van het College van Vertrouwensmannen, was de secretaris actief betrokken bij de voorbereiding, oprichting en eerste schreden van het Verbond van Historische Onderzoekers.

Naast de hierna te vermelden Nederlands-Belgische Woordenlijstcommissie en de Commissie voor de spelling van Buitenlandse Aardrijkskundige Namen (C.B.A.N.), namen de lidmaatschappen van de volgende organen een deel van de tijd van de secretaris in beslag: de Archiefraad, de Commissie Oorkondenboek van Holland en Zeeland, de Congrescommissie van het Historisch Genootschap, de Redactiecommissie voor een Drents geschiedenisboek, de Stichting Historisch Boerderijenonderzoek en de Stichting Informatie- en Documentatiecentrum voor de Kartografie.

De heer Rentenaar bezocht de vergaderingen van de navolgende organisaties: de Werkgroep geschiedschrijving van de Culturele Raad Noordholland, de Commissie Veldnamenonderzoek van de Culturele Raad Overijssel, de redactie van het tijdschrift Holland, de Werkgroep voor de documentatie van de Nederlandse letteren, de Contactcommissie van de historische vereniging Holland, de Technische commissie van de Stichting Historisch Boerderijenonderzoek, de redactie

van de Bibliografie van de Nederlandse Taal- en Literatuurwetenschap, de Begeleidingscommissie van het Repertorium voor de geschiedenis van Noordholland, de werkgroep Regionale en historische bibliografie in Nederland, de Commissie Toponymie van de Stichting Brabants Heem, de werkgemeenschappen Lokale en Regionale geschiedenis en Middeleeuwse geschiedenis van het Verbond van Historische Onderzoekers.

Mw. Maas woonde de vergaderingen bij van de Commissie veldnamenonderzoek van de Culturele Raad Overijssel en de heer Künzel die van bovengenoemde werkgemeenschappen.

De heer Buitenhuis werkte in het voorjaar mee aan een reeks uitzendingen van het NCRV-radioprogramma „Globaal”, met als onderwerp de Nederlandse familienamen.

Op de door het Instituut voor Dialectologie, Volks- en Naamkunde georganiseerde bijeenkomsten met de vrijwillige medewerkers van het instituut sprak heer Rentenaar op 23 april te Rotterdam en de secretaris op 26 november te Leeuwarden.

Woordenlijst en nationale standaardisatie

In nauw verband met het bureau werken de Nederlands-Belgische Woordenlijstcommissie en de Commissie voor de spelling van Buitenlandse Aardrijkskundige Namen (C.B.A.N.). De secretaris is lid van beide commissies. De wetenschappelijke voorbereiding van de vergaderingen geschiedde door de heer R. v. d. Veer. Door langdurige ziekte van laatstgenoemde zijn de werkzaamheden zeer vertraagd. Deze vertraging trad ook op bij het persklaar maken van de lijst van Nederlandse plaatsnamen.

Archief

De heer Drs. R. E. Künzel zette het archiefonderzoek voor het verzamelen van geografische namen van vóór 1200 voort. Naast het onderzoek van buitenlandse bronnen heeft de bewerking van de bronnen betreffende Limburg veel van zijn tijd gevraagd. In samenwerking met de secretaris en Mw. Palmboom werkte hij verder aan het gereedmaken van de kopij van het Nederlandse aandeel voor de nieuwe uitgave van Foerstemanns Altdeutsches Namenbuch.

Toponymie

In samenwerking met Mw. Maas onderhield de heer Van der Veer de contacten met de vrijwillige medewerkers, van wie een groot aantal werkt aan het in kaart brengen van toponiemen in hun omgeving. Tevens werkte hij verder aan de ordening van het veldnamenarchief. De reeds eerder vermelde ziekte van de heer Van der Veer heeft ook deze werkzaamheden vertraagd.

Mw. Maas onderhield de contacten met heemkundige kringen en toponymische werkgroepen. Zij bezocht enkele vergaderingen van de nieuw opgerichte Werkgroep Oude Perceelsnamen te Tiel. Deze werkgroep, onder leiding van streekarchivaris A. Houtkoop, bereikte in korte tijd verrassende resultaten. Herhaalde bijeenkomsten met vertegenwoordigers van de Historische vereniging de Graafschap (in Doetinchem) leidden helaas niet tot de oprichting van een veldnamencommissie in deze contreien.

Voorts bracht Mw. Maas bezoeken aan: P. J. Bastings (Itteren), H. Konijnenberg (Den Ham), J. A. J. Vos (Hees), de sectie genealogie van de Historische vereniging de Graafschap (Eibergen), het Nedersaksisch Instituut (Groningen) en het Rijksarchief in Overijssel (Zwolle).

Het aantal veldnamen is aan het einde van het verslagjaar weer met enige duizenden gestegen. De werkgroepen in Aarle, op de Bevelanden, in Genemuiden, Gramsbergen, Hardenberg, de Overbetuwe, de Roerstreek, Venraai, en op Walcheren zetten hun werkzaamheden voort. Nieuwe werkgroepen gingen van start in Albergen, Beek (L), Doetinchem, Tiel en Zelhem.

Van de navolgende medewerkers ontving het bureau kaarten, fiches en/of lijsten: P. J. Bastings (Itteren), Gemeentearchief van Bergen op Zoom, P. J. Hoekstra (Lunteren), J. H. Kempkens (Montfort), Mw. R. van Nunen-Van Loon (Oostrum, L), Mw. M. W. Reijnen (Wanrooi), J. A. J. Vos (Hees, NBr), R. E. Wiggers (Eibergen).

Van de Werkgroep Haagse Beemden (NBr) ontving het bureau een „Voorlopige atlas van toponiemen in de Haagse Beemden-Oost”. De heer G. Boot te Deventer zond ook dit jaar een groot aantal namen uit Deventer archieven. De heer B. J. Hekket stuurde regelmatig zijn, in een Twents Dagblad verschenen, artikelen over boerderijnamen in de Gelderse Achterhoek en Twente.

De heer C. D. Nagtglas rondde zijn veldwerk in het gebied ten zuidoosten van Amsterdam af. Hij zette zijn veldwerk in het gebied ten noordwesten van Leiden voort en bewerkte materiaal uit het oosten van Westfriesland.

Mw. Maas onderhield de contacten met de veldnamencommissie van de Culturele Raad van Overijssel. Zij woonde de vergaderingen van deze commissie bij. Voorts sprak zij op een bijeenkomst in Ommen met de, onder auspiciën van de Culturele Raad van Overijssel werkzame, veldwerkers over spellingsproblemen die zich bij het optekenen van toponiemen kunnen voordoen. Het aantal bij de veldnameninventarisatie betrokken Overijsselse gemeenten breidde zich sterk uit. In verband met haar onderzoek van de veldnamen in Den Ham (O) hield Mw. Maas zich bezig met het exciperen van toponiemen uit o.a. rechterlijke archieven. Het Rijksarchief te Zwolle verleende daarbij alle medewerking.

Vragen betreffende toponymische onderwerpen werden beantwoord door de secretaris, mw. Maas en de heren Rentenaar en Van der Veer.

Als tijdelijke kracht heeft de heer G. R. Hakstege zich enige tijd bezig gehouden met het dupliceren, alfabetiseren en ordenen van de veldnamenfiches.

Nederlands Repertorium van Familienamen

Het tellen en controleren van de familienamen uit het materiaal van de Volkstelling 1947 werd ook dit jaar, onder leiding van de heer Buitenhuis, voortgezet. De heer Faessen voltooide dit jaar zijn werkzaamheden aan de frequentielijst van Noordholland en is begonnen aan de frequentielijst van Limburg. Het materiaal van Noordholland wordt thans door de heer Mr. H. U. Thoden van Velzen uit Den Haag nogmaals gecontroleerd en persklaar gemaakt. De inleiding van dit deel zal door de heer Buitenhuis geschreven worden. De heer Stolk heeft de controle van de gemeentelijsten van Limburg voltooid en is nu bezig aan de gemeentelijsten van Zuidholland.

Deel XI van het Repertorium over de provincie Noordbrabant kwam dit jaar, met een inleiding van de heer Buitenhuis, van de pers.

De talrijke verzoeken om inlichtingen over anthroponymische onderwerpen werden door de heer Buitenhuis beantwoord. Ook dit jaar bestond er weer veel belangstelling voor het op het bureau aanwezige anthroponymische materiaal, niet alleen van de zijde van genealogen maar tevens van de kant van leerlingen van Paedagogische Academies en Mavoscholen, voor het maken van anthroponymische werkstukken. De beantwoording van de vragen om inlichtingen en de bezoeken kostten de heer Buitenhuis veel tijd.

Adviezen aan openbare lichamen

De secretaris bracht adviezen uit aan: het Ministerie van Verkeer en Waterstaat aangaande de naamgeving in het Europoort-Maasvlaktegebied; het Ministerie van Binnenlandse Zaken inzake de naamgeving van de provincies-nieuwe stijl; de Landdrost van de zuidelijke IJsselmeerpolders inzake de naam Almere; het Nationaal Fonds voor wetenschappelijk onderzoek te Brussel inzake een onderzoeksproject.

Als lid van de commissie voor de straatnaamgeving van de gemeente Amsterdam bracht de secretaris een reeks adviezen uit, daarin geassisteerd door de heer Buitenhuis. Laatstgenoemde bracht wederom advies uit aan de gemeente Pijnacker voor een nieuwe wijk in deze gemeente, terwijl hij tevens een aantal gemeenten in incidentele gevallen adviseerde.

Overige werkzaamheden

De heer Rentenaar verrichtte onderzoeken naar: de geschiedenis van de Nederlandse duinen in de Middeleeuwen; vernoemingen in de toponymie in Nederland en omliggende landen; de geschiedenis van de oude maten en gewichten; en de Middeleeuwse veld- en waternamen in Westnederland.

Mw. Palmboom werkte verder aan de verzameling Zeeuwse toponiemen uit bronnen van na 1200. Tevens vervolgde zij het onderzoek naar de oude Noordhollandse lengte- en oppervlaktematen. Verder hield zij het metrologisch kaartstelsel van het bureau bij. De heer Buitenhuis voltooide het alfabetiseren van het fichesmateriaal voor het register op de „Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam” over de jaargangen I t/m XLIV (1925 t/m 1968).

Bezoekers

Als buitenlandse bezoekers kunnen genoemd worden: Lektor mag. art. Vibeke Dalberg uit Kopenhagen, Prof. Dr. H. Draye uit Herent-Leuven, Dr. Bent Jørgensen uit Kopenhagen, Dr. B. Kálmán uit Debrecen.

Bibliotheek

Door aankoop en schenking werd de bibliotheek van het bureau in het verslagjaar weer aanzienlijk uitgebreid. Het duidelijkst manifesteerde deze groei zich in de toename van het aantal regionaal- en lokaalhistorische publikaties. De aankopen werden gedaan door de secretaris en de heer Rentenaar. De namen van de schenkers zijn in de bijlage vermeld.

Door bemiddeling van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat ontving het bureau wederom een aantal kaarten van de nieuwe uitgave van de Waterstaatskaart van Nederland. Door de bemiddeling van de Ministers van Onderwijs en Wetenschappen en van Defensie ontving het bureau opnieuw een aantal bladen van de chromotopografische kaarten des Rijks (schaal 1:25.000) van de Topografische Dienst te Delft.

Financiën

Voor het financiële beheer moge worden verwezen naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie voor Onderzoek van het Nederlandse Volkseigen.

J. A. Huisman, voorzitter
D. P. Blok, secretaris

Bijlage

Lijst van personen en instellingen die in 1977 publikaties schonken aan het bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis.

Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage; Bevolkingsregister te Leiden; D. P. Blok; Th. S. H. Bos; H. Brok; Bureau Volkskunde te Amsterdam; Mw. V. Dalberg (Kopenhagen); de Gemeenten Montfoort en Zoetermeer; het Gemeente-archief te Velsen; de Gemeentebesturen van Geldrop en Hoogezand-Sappemeer; de Gemeentelijke Archiefdienst te Rotterdam; de Gemeentelijke Oudheidkundige Dienst te Utrecht; Mw. Gorter-Siemens; Heemkundige Kring Walcheren; R. C. Hol; G. J. Koning; A. Houtkoop; Instituut voor Prae- en Protohistorie te Amsterdam; Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage; P. J. Meertens; H. Mütter (Uelzen, BRD); J. W. H. Olyslagers; J. G. M. Oude Nijhuis; Provinciale Inspecties der Archieven in Limburg en Zuidholland; R. Rentenaar; de Rijksarchieven in Drente, Limburg, Noordbrabant, Utrecht en Zeeland; B. Schröder (Nordhorn, BRD); Seminariet för Nordisk Ortnamnsforskning te Uppsala (Zweden); Stichting voor Bodemkartering te Wageningen; de Streekarchivariaten „de Liemers en Doesburg” en „Tiel-Buren-Culenburg”; A. Tinneveld (legaat); Universität Münster; Universiteitsbibliotheken van Nijmegen en Utrecht; University of California (USA); Vereniging „Haarlem”; Vereniging „Oud Heiloo”; Vereniging „Oud, Monnickendam; Waterschap „De Brielse Dijkkring” te Brielle.